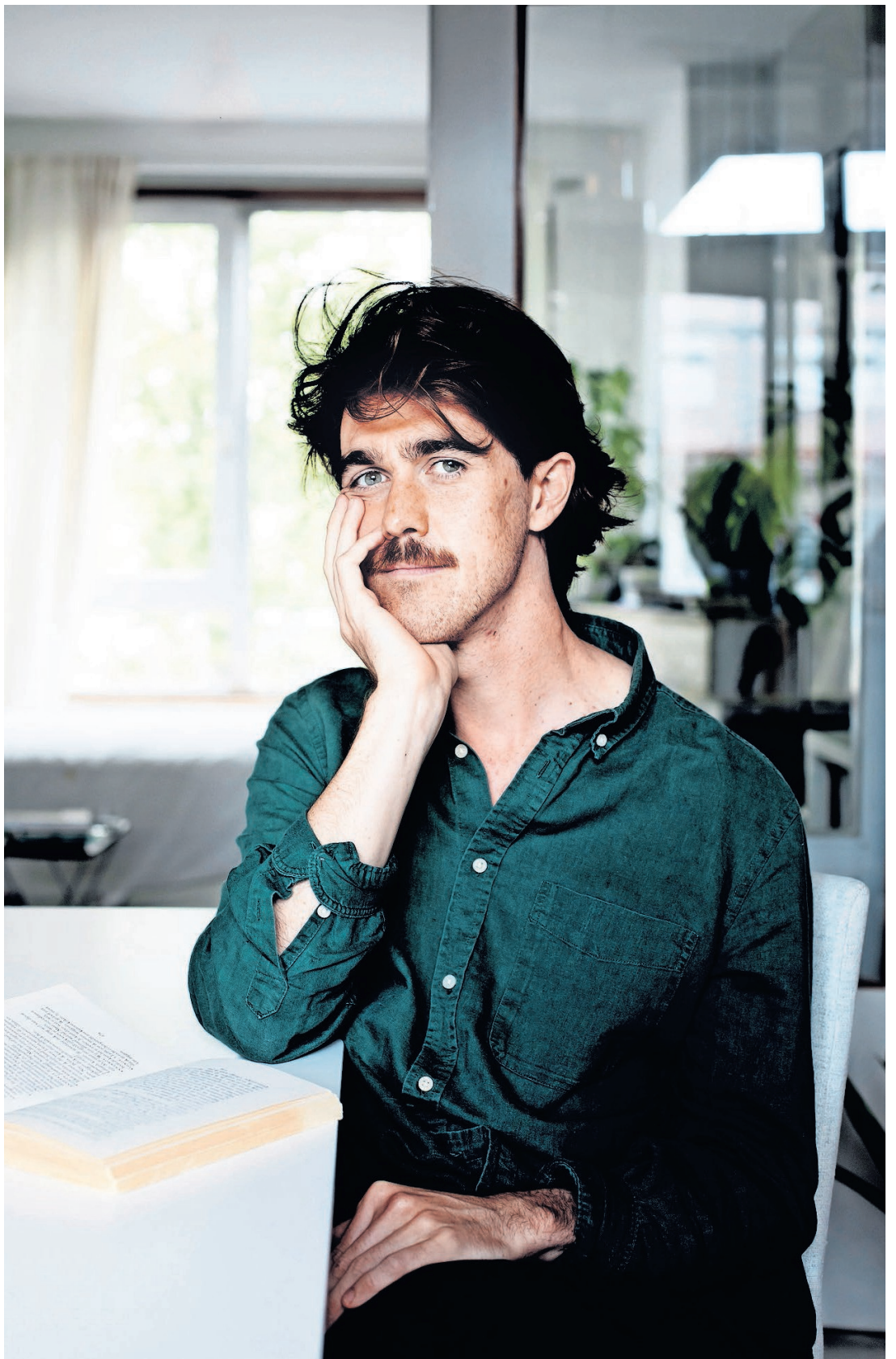

Literair icoon

Juist door de **zinloosheid** niet te verdoezelen vindt Camus levenslust

De aandacht voor Albert Camus lijkt eindeloos; deze week verschijnt de vertaling van zijn *Brieven aan een Duitse vriend*. Twee liefhebbers vertellen hoe de filosoof hun levens heeft beïnvloed.

Filosoof en schrijver
Albert Camus in 1959.
FOTO GETTY

Filosoof en theatermaker
Roel Meijvis werd tot
tranen toe geraakt toen
hij 'De Vreemdeling' voor
het eerst las.

tekst **Jelmer Mulder**
foto's **Judith Jockel**

'M

en zal er geen opwekkende indruk van gekregen hebben', schrijft Willem Frederik Hermans in 1947 over de existentialistische filosofie van onder anderen Albert Camus. 'Dat geven nieuwe denkbelden echter dikwijls niet. Toen Galilei verkondigde dat de aarde draaide, sloeg iedereen de schrik om het hart. Maar, zal men zeggen, maken de existentialisten de wereld niet rijp voor zelfmoord?'

Hoewel Camus (1913-1960) in-

derdaad eens stelde dat suïcide het enige werkelijke filosofische probleem is, zou het werk van de existentialisten niet de fatale uitwerking hebben waar Hermans op zinspeelde. En uit het werk van Camus spreekt, ondanks zijn nadruk op de zinloosheid van het bestaan, juist een levenslust die vandaag de dag nog steeds waardering krijgt.

Dat bewijzen alleen al de bewonderende boeken die voortdurend over de Franse schrijver verschijnen. Vorig jaar waren dat er van Nederlandse auteurs zelfs drie. Daarnaast duikt de naam van Camus ook in het theater regelmatig op. Zo werkt cabaretier Yunus Aktas momenteel aan een voorstelling over de ideeën van Camus. Daarmee gaat hij dit na jaar de planken op.

En dan zijn er nog de boeken van de schrijver zelf, die een vast onderdeel vormen van het aanbod van praktisch iedere betere boekwinkel. Een aanbod dat steeds verder uitdijt. Eerder dit jaar nog met de in het Nederlands verschenen dagboeknoti-

'Radicaal
activisme is
nodig. Maar
de vraag van
Camus is: wat
doe je daarna?'

Jeroen Saris begon als middelbare scholier te twijfelen aan zijn geloof toen hij Camus' werk leerde kennen.

ties van Camus. Deze komt week komt daar zijn *Brieven aan een Duitse vriend* bij, dat naar het Nederlands vertaald werd door Jozef Waanders en voorzien van een voorwoord door essayist Bas Heijne.

Fictieve vriend

Camus schreef die brieven aan een fictieve Duitse vriend voor Franse verzetsbladen, tijdens de Tweede Wereldoorlog. In dezelfde periode maakte hij grote indruk met boeken als *De mythe van Sisyphus* (1942), waarin hij bespreekt hoe een leven zonder God toch zin kan hebben. In zijn boeken en theaterstukken pleit hij voor verzet tegen allesomvattende politieke stromingen en religies, maar met een essentiële waarschuwing: wie zogezegd God doodt, bouwt daarna een kerk die waarschijnlijk voor nieuwe onvrijheden zorgt.

Die boodschap sloeg aan. De Nobelprijs die Camus in 1957 won, de affaires die hij erop nahield, zijn geïsoleerde voorkomen: ze zouden er

allemaal aan bijdragen dat hij de status van icoon zou krijgen. Om met Heijne te spreken groeide Camus 'voor veel mensen uit tot zoveel meer dan alleen een schrijver. Hij werd een levende stem, een geweten (...) een persoonlijke toetssteen te midden van verwarring en vertwijfeling'.

Als iemand over dat laatste kan meepraten dan is het Jeroen Saris (73), voorzitter van Werkgroep Herkenning, een platform voor nabestaanden van 'foute' Nederlanders. Voordat hij in zijn Amsterdamse appartement begint te vertellen pakt hij een exemplaar van Camus' *De mens in opstand* (1952) uit de kast. Maar niet om eruit te citeren; de woorden in de titel blijken een geheugensteuntje voor de letters in zijn wifi-wachtwoord.

"In 1967, ik was toen zeventien, ging ik naar een jezuïetenschool", vertelt Saris, die katholiek werd opgevoed. "De leraar Frans vroeg ons *L'étranger* (De vreemdeling) te lezen. De hoofdpersoon moet daarin ver-

'Persoonlijke verantwoording is de enige manier om op het goede pad te blijven'

antwoording afleggen over een zomaar gepleegde moord, maar heeft er weinig over te zeggen. Hij zegt eigenlijk: het is gebeurd. Hij haalt alle schillen eraf, alsof er geen geschiedenis en geen context is. Die onverschilligheid, dat je zo kan denken, was een openbaring.

"Dat deed mij sterker twijfelen aan mijn geloof. Dit was een verhaal ontstaan van goddelijke oorsprong. Dan hoef je nog maar een stap te zetten om te denken: er kunnen nog zoveel meer verhalen zijn. Daarnaast haalde Camus me weg bij het idee dat je verantwoordelijkheid kan delegeren. Dat is toch wat de kerk doet, die neemt het morele kader voor je over. Met name de katholieke kerk, die een instituut instelt om vergiffenis uit te delen."

Helemaal anders

Op zijn achttiende houden enkele leeftijdsgenoten Saris de voorpagina van *Vrij Nederland* onder zijn neus. Daarop is te zien dat zijn vader leider van het studentenfront van de NSB is geweest, iets wat hem nooit was verteld. Hij voelt zich bedrogen.

Het zorgt er mede voor dat Saris, ondanks Camus' afkeer van grote ideologieën, lid wordt van de Communistische Partij van Nederland. Er moest iets goedgeemaakt, dacht hij. "Het was de tijd van de Vietnamoorlog, mei 1968, provo. Wij moesten het helemaal anders doen dan onze ouders, dat was een algemeen gevoel onder jonge studenten. Marx hielp ons daarbij de maatschappij kritisch te analyseren."

"Maar in die uiterst linkse politiek bewandelde ik een risicovolle weg. In die beweging heiligt het doel soms de middelen", zegt Saris. Hij vreest een 'binnenstebuiten gekeerde versie' van zijn vader te worden, en hervindt zijn grenzen mede door Camus. "Die zegt: je hebt altijd een persoonlijke verantwoording aan jezelf af te leggen, daar moet je naartoe terugkeren. Dat is de enige manier om op het goede pad te blijven, al kun je dan natuurlijk nog steeds fouten maken. Maar dan heb je een betere kans dan als je een hoger idee aanhangt – de bevrijding van de mensheid bijvoorbeeld. Want die gaat altijd boven alles.

"Camus blijft een rol spelen in mijn leven, omdat er telkens weer momenten zijn waarop je behoefte heb aan ethische beginselen. Zijn werk *De mens in opstand* geeft mij daarin precies wat ik wil, omdat het niet moraliseert en je aanspoort tot nadenken. Ik geloof niet dat je een vast ethisch kader kan formuleren dat door de tijd en gebeurtenissen heen standhoudt."

Ongeveer vijftig jaar nadat Saris voor het eerst Camus las, neemt Roel Meijvis (1995) de veerboot naar Terschelling. Hij heeft liefdesverdriet om een van zijn eerste liefdes.

Na een paar uur over een koud en regenachtig strand te hebben gelopen gaat hij in een strandtent zitten, waar hij *De vreemdeling* openslaat.

Meijvis leest het boek in een ruk uit. 'Ik ben geraakt, meer dan eens tot tranen toe, en voel mij bekrachtigd en toegesproken als door een vriend' schrijft hij er later over.

"Het boek is heel direct en eerlijk. De zinloosheid wordt niet verdoezeld", licht Meijvis, die theatermaker en filosoof is, nu toe. "Maar dan zijn er soms ineens passages over de natuur, de schoonheid van de zee. Juist dan daar gevoelig voor kunnen zijn, daar zit een enorme levenslust in die dan alleen maar sterker en eerlijker voelt."

Meijvis schreef uiteindelijk het boek *De glimlach van de aarde* over wat hij het 'voelende denken' van Camus noemt.

"Dat geluksgevoel is verbonden aan een bepaalde waarheid die moeilijk te benoemen is", zegt Meijvis. "Er zijn momenten waarop we wel ervaren onderdeel te zijn van de wereld, juist wanneer we onszelf verliezen in iets groters. Bijvoorbeeld tijdens een bergwandeling of bij een duik in de zee, onder de sterren. Daarin heeft Camus iets mystieks."

"Maar dat is nooit een blijvende staat. Die geestelijke kant van het bestaan heeft ook een tegenbalans", zegt Meijvis. "Je bent ook altijd een burger, hebt ook een politiek bestaan. Steeds gaat het erom die balans in stand te houden. Dat houdt de dingen levend. Een idee of ideaal kan nooit boven de complexiteit en tegenstrijdigheid van de werkelijkheid worden gesteld. Bij een versimpeling gaat er altijd iets verloren."

Nihilisme

Meijvis noemt het voorbeeld van Extinction Rebellion. "Radicaal activisme is nodig. Soms moet je als protestbeweging een punt maken en daarbij een grens overgaan. Maar de vraag van Camus is dan: wat doe je daarna? Je moet zorgen dat je, als je een morele grens overtreedt, daarmee niet het startschot geeft dat alles geoorloofd is, anders verval je als nog in nihilisme.

"Door de klimaatcrisis leven veel jonge mensen met het gevoel de dood in de ogen te kijken, op een abstractere manier dan in een oorlog. Daarom wint het absurde dat Camus omschrijft aan aantrekkingskracht onder mijn generatie. Maar dat absurde moet niet leiden tot individualistisch nihilisme, wat je nu vooral ziet, zo van: het heeft geen zin, dus ik word zelf maar de grote held in mijn eigen verhaal.

"Wij zijn niet het belangrijkste in de wereld. De ervaring van het absurde leidt hopelijk tot het zoeken naar waarden die groter zijn dan onszelf: schoonheid, liefde, rechtvaardigheid, zorg voor de aarde."